

ESTELLE PARANQUE
KRAUJAS,

UGNIS IR

ELŽBIETA I

IR

KOTRYNA MEDIČI

MOTERYS, PAKEITUSIOS
EUROPOS ISTORIJA

AUKSAS

ESTELLE PARANQUE

KRAUJAS,
UGNIS IR
AUKSAS

ELŽBIETA I
IR
KOTRYNA MEDIČI

MOTERYS, PAKEITUSIOS
EUROPOS ISTORIJA

Iš anglų kalbos vertė

Aušra Gudavičiūtė

Estelle PARANQUE
BLOOD, FIRE & GOLD:
The Story of Elizabeth I
& Catherine de Medici
Ebury Press, London, 2022

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt.

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platininti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama ši kūrinių, esančių bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

Copyright © Estelle Paraque, 2022

First published as BLOOD, FIRE AND GOLD in 2022 by Ebury Press, an imprint of Ebury Publishing. Ebury Publishing is part of the Penguin Random House group of companies.

Viršelio nuotraukos:

© The „Darnley Portrait“ of Elizabeth I of England, 1575, National Portrait Gallery, London

© Germain Le Mannier, „Portrait of Catherine of Medici“, 1519–1589, Palazzo Pitti, Florence

© Aušra Gudavičiūtė, vertimas į lietuvių kalbą, 2023

© „Tyto alba“, 2023

ISBN 978-609-466-724-4

TURINYS

PROLOGAS. Menas siekti taikos	9
-------------------------------------	---

I DALIS

Kaip tampama karalienėmis 1533–1558

Meilė ir skandalai, 1533–1536	25
Karališkųjų dvarų šešėliuose, 1537–1546	45
Vilkų ir vilkių dvarai, 1547–1553	59
Sunkus kelias į valdžią, 1553–1558	73

2 DALIS

Erškėčių ir ugnies vainikai 1558–1564

Kai mirtis atneša šlovę, 1558–1559	91
Kova dėl taikos, 1559–1560	116
Vadinamasis karalius, mergelė, „valdytoja“ ir našlė, 1561	131
Melo žaidimai, 1562–1564	152

3 DALIS

Motinos žino geriausiai 1564–1584

Karolis, berniukas karalius, 1564–1569	177
Henrikas: jaunikis šešėlyje, 1570–1571	198
Ašaros ir įniršis: Pranciškus, Elžbietos „varliukas“ 1572–1578	213
Paskutinė proga ištekėti ir prapuolusi motina, 1579–1584	241

4 DALIS

Kariaujančios karalienės 1585–1589

Protestantų herojė ir katalikų prievaizdė, 1585.....	267
Rožė ir usnis, 1586	284
Karalienė turi mirti, 1586 metų lapkritis – 1587 metų kovas	308
Endšpilis, 1587 metų balandis – 1589 metų rugpjūtis	335
EPILOGAS. Širdžių karalienė ir pikų karalienė: legendinės moterys	360

PROLOGAS

Menas siekti taikos

Buvo 1564 m. balandžio 27-oji, o Anglijos ambasadorius Prancūzijos dvare ir Anglijos karalienės Elžbietos I patarėjas seras Nikolas Trokmortonas (Nicholas Throckmorton) ką tik atgavo laisvę. Artiusas de Kosė-Birsakas (vadinamas de Gonoru – Artus de Cossé-Brissac, de Gonnord), vienas iš Kotrynos Mediči ir Karolio IX artimiausių slaptųjų patarėjų, dargi pakvietė jį pietų. Karalienės patarėjas Trokmortonas susivokė tempiamas į kitos karalienės irštą: Kotryna buvo Prancūzijos karalienė motina ir pati įtakingiausia žemyninės Europos moteris.

Dėvėdamas savo įprastą auksinės ir juodos spalvos apdarą, skleisdamas turto ir orumo aurą, de Gonoras sutiko savo svečią paruošęs sočias vaišes. Trokmortonas jautėsi dėkingas – juk ką tik praleido ištikus mėnesius niūroje vienutėje Prancūzijos pilyje už daugelio mylių nuo sostinės, kaudamasis dėl savo išlaisvinimo ir Elžbietos vardu derėdamasis su Prancūzijos karaliene motina, kuri tik neseniai liovėsi vykdyti sūnaus, Prancūzijos karaliaus Karolio IX, regentės pareigas.

Tiedvi moterys jau kelis mėnesius kibo viena kitai į gerklę, ir jų dviejų patarėjai buvo patekę į kryžminę ugnį.

– Jeigu tik jūsų ponia Elžbieta, Anglijos karalienė, ir Kotryna Mediči, Prancūzijos karalienė motina, galėtų sutarti, – per pietus pasakė de Gonoras, – tai popiežiaus valdžia abiejose šalyse galėtų būti panaikinta.

Minutėlę pamąstęs Anglijos ambasadorius pripažino, kad „jo poniai karalienei patiktų, jei popiežiaus valdžia sumažėtų“¹. Toliau per pietus buvo aptariami menkesni dalykai; du vyrai kalbėjo apie viską, tik ne apie sunkią Trokmortono kaip Prancūzijos karūnos kalinio patirtį.

Bet mesjė de Gonoras buvo teisus. Jeigu tik tos dvi karalienės būtų sudariusios sąjungą – jeigu tik jos būtų užmezgusios neįveikiamą draugystę, – ką būtų galėjusios pasiekti? Drauge būtų galėjusios valdyti ir visą XVI amžiaus Europą.

Bet likimas nusprendė kitaip. Ir Trokmortonas kartu su kitais abiejų dvarų atstovais prarado ištisus savo gyvenimo mėnesius, kurių nė negalėjo pareikalauti grąžinti.

*

Viskas prasidėjo 1563 metų rugpjūčio 10 dieną. Seras Nikolas Trokmortonas buvo suimtas, mat keliavo be galiojančio ne-
liečiamumą patvirtinančio rašto, diplomatinio leidimo laisvai keliauti po šalį. Tai buvo įžeidimas Anglijos karališkajam dvarui, kadangi ambasadoriams paprastai būdavo leidžiama judėti laisvai, ir Prancūzijos žinia buvo aiški: jūsų vyrai čia yra mūsų valioje ir žais pagal mūsų taisykles.

Su palyda jis buvo nugabentas į Sen Žermeno prie Lė pilį

trylika mylių nuo Paryžiaus, o ten – dieną naktį saugomas šiurkščių bretonų. Tačiau padedamas vieno iš savo sekretorių, kuris nebuvo suimtas ir sugebėjo papirkti keletą sargybinių, pasirūpino, kad korespondencija vyktų be pertrūkių, nors puikiai suprato, kad laiškus Prancūzijos pareigūnai kruopščiai išnagrinėja. Vis dėlto jam neliko nieko kita, kaip tik susirašinėjant rasti, kaip išspręsti savo diplomatinį incidentą.

Po trijų savaičių jo profesinis varžovas ir kolega – kitas anglų ambasadorius seras Tomas Smitas (Thomas Smith) – taip pat buvo suimtas savo rezidencijoje Puasi, tik išsiūstas į kitą įkalinimo vietą – į Meleno pilį į pietryčius nuo Paryžiaus. Smito patirtis buvo kur kas geresnė nei kolegų, nes vienutėje jis praleido tik dvi, tiesa, nepatogias naktis, o tada vėl buvo grąžintas į sostinę.

Rugsėjo 13 d. Kotryna Mediči ir jos sūnus Prancūzijos karalius Karolis IX leido Smitui grįžti į Puasi rezidenciją, bet areštas anglų ambasadoriui buvo aiški žinia: šioje šalyje jis visada priklausys nuo Prancūzijos karalienės motinos malonės.

Paleistas tą pačią dieną Smitas nusiuntė laišką Trok Mortonui, guosdamasis dėl to, kaip su juo buvo pasielgta. Sakėsi susirgęs, mat iš Korbelio praėjusį ketvirtadienį jojo pučiant nepaprastai šaltam vėjui, ir pasiskundė: „Pirmąją įkalinimo dieną vis dar nežinau, kas vyksta. Mano knygos ir dokumentai vis dar užrakinti, Anglijos reikalai nuo manęs slepiami.“²

Bet Prancūzijos valdovai ne šiaip sau demonstravo galią. Karolis ir Kotryna akivaizdžiai kerštavo – įspėjo Elžbietą I, kuri Londono Taueryje ir toliau kalino keturis prancūzų didikus, nors vis žadėjo juos paleisti.

Be to, Kotrynos galvoje sukosi ir kitos mintys. Sūnus Karolis sulaukė pilnametystės, taigi galėjo valdyti šalį be regentės, bet ar jis pasirengęs? Kotryna taip nemanė ir, žinoma, pati nebuvo pasirengusi atsisakyti karūnos. Juk pastaruosius trejus metus sėkmingai valdė kaip regentė ir pareigos tenkino jos valdžios troškimą. Taigi ryšio su sūnumi laukė išmėginimas, bet ji išliko ryžtinga ir tikėjo, kad karalius darys tai, kas geriausia šaliai.

Rugpjūčio 12 d. jaunas karalius atvyko į Ruaną, o po trijų dienų jį atsekė karališkojo kraujo princai su visu dvaru ir Teisingumo rūmuose (*Palais de Justice*) prisidėjo prie Karolio. Liudviko XII ir kardinolo d'Ambuazo (d'Amboise) pastatytų rūmų didingoje salėje Karolis sėdo po baldakimu auksu ir lazurtais nusagstyta soste, apgaubtas spindesio, primenančio visiems, kad dabar jis visateisis Prancūzijos karalius.

Kancleris de l'Hopitalis (de l'Hôpital), vienas iš įtakingiausių dvaro slaptųjų patarėjų, vilkintis ilgą „juodą aksominę mantiją, žilabarzdis, rimtas ir imponantiškas“, taip pat dalyvavo. Kaip ir tikėtasi, jis sėdėjo prie karaliaus kojų.

Visiems susirinkus, Karolis paskelbė esąs pilnametis ir galįs pats valdyti šalį, o tada paskubomis pridūrė: „mano motina, karalienė, taip pat bus atsakinga už karalystę“. Tuomet Kotryna pakilo ir nusilenkė sūnui: gal ir nuogaštavo dėl valdžios pokyčių, bet žinojo, kad gali kliautis jo meile. Karolis suėmė ją už rankų ir apsikabino. Pabučiavęs į skruostus, jausmingai visiems pareiškė, kad „ji vis dar valdo šalį“³.

Šitoks pasidemonstravimas sutvirtino Kotrynos autoritetą dvare, o teisminiam nagrinėjimui pasibaigus, Prancūzijos

valdovai priėmė ir atvestą anglą Smitą. Jis tučtuojau pasiteiravo apie Trokmortono neliečiamumą, kurį garantavo prancūzų ambasadorius Anglijos dvare Polis de Fua (Paul de Foix).

– Aš apsigalvojau, – nė nemirktelėjusi atsakė Kotryna. – Nemanau, kad Trokmortonui galima suteikti neliečiamumą – per pastaruosius dvejus metus šioje šalyje jis padarė per daug blogio, susimokęs su protestantais ir siekdamas pakenkti mano valdžiai.⁴

Smitas mėgino atsakyti, bet Kotryna staiga paliepė jam išėiti nutraukusi viduryje sakinio ir išsisiuntusi jam nespėjus daugiau pridurti nė žodžio, tačiau jis ir toliau Anglijos karalienės vardu reikalau Trokmortoną paleisti.

Po kelių dienų, per kitą audienciją pas karalių ir karalienę su jų slaptąja taryba, Smitas tvirtino, girdi, Anglijos karalienė nustebusi, kad jos brangus ambasadorius paverstas Prancūzijos karūnos kaliniu. Nejau šiedvi karalystės – ne sąjungininkės? Kotryna pakartojo, ką jau buvo sakiusi Smitui prieš keturias dienas: Trokmortonas, kuris ir seniau buvo problemiškas ambasadorius, „neturėjo atvykti be neliečiamumo garantijų“⁵. Ir pridūrė – kol anglai laikys įkaitus Londono Taueryje, tol ji laikys Trokmortoną vienutėje Prancūzijoje. Galų gale, jeigu šios didžios tautos ketina vienytis, tai abiem pusėms derėtų parodyti gerą valią

Visiems stebėjusiems buvo aišku, kad šiuose diplomatinuose galios spektakliuose Elžbieta ir Kotryna, kibdamos viena kitai į gerklę naudojasi valdiniais ir žaidžia pavaldžių vyrų gyvybėmis. Joms abiem reikėjo įrodyti kai ką ypač svarbaus: savo teisėtumą ir gebėjimą valdyti vyrų dominuojama pasaulyje.

Iki aptarto diplomatinio incidento karalienės kariavo jau penkerius metus.

1559 m. pagal Kato-Kambrezi taikos sutartį Elžbieta paveldėjo pirmtakės Marijos I, praradusios Kalė, paskutinę Anglijos citadelę Prancūzijoje, pažeminimą. Šis simbolinis objektas buvo gyvybiškai svarbus ir jo netektį anglai suvokė kaip nepakeliamą panieką. Elžbieta nebuvo pasirengusi atsisakyti Kalė taip lengvai kaip Marija. Taikos sutartyje buvo nurodyta, kad Prancūzija sugrąžins Kalė per aštuonerius metus. Jeigu to nepadarytų, už miestą privalėtų sumokėti Anglijai 500 000 kronų kompensaciją.

1559 m., siekdama užtikrinti, kad Prancūzijos monarchai laikytųsi savo sandorio dalies, Elžbieta paliepė sučiupti keletą prancūzų didikų: Frederiką de Fua (Frédéric de Foix); Lui de Sent Morą (Louis de Sainte Maure), markizą de Neslį (Nesles); grafą de Lavalį; Gastoną de Fua (Gaston de Foix); markizą de Traną (de Trans) ir Antuaną diu Pra (Antoine du Prat), Nantujė senjorą, Paryžiaus prevo. Jie buvo suimti ir nusiųsti į Londono Tauerį neapibrėžtam laikui.

1562 m. Prancūzijoje kilus pirmajam religiniam karui, prancūzų ambasadoriai Žilis de Noajis (Gilles de Noailles) ir Mišelis de Seras (Michel de Seurre) jau buvo išsiderėję, kad pirmi trys vyrai būtų paleisti. Vis dėlto Antuanas diu Pra liko kalėti, o vėliau buvo įkalinti kiti trys prancūzų didikai: Espri de Harvilis (Esprit de Harville), Palezo senjoras, karališkojo ordino riteris ir Normandijos legionų pulkininkas; ponas diu Mua (du Moy) ir ponas de la Fertė (de la Ferté). Įsileistus į

savo karalystę prancūzus Elžbieta norėjo tvirtai laikyti už pavadžio: jos šalis, jos taisyklės.

Šio pirmojo religinio karo metu Elžbieta įtampą tik padidino, mat pasirinko palaikyti ne Prancūzijos valdovus, o jų priešininkus hugenotus ir pasiuntė 6000 kareivių kariuomenę su amunicija ir paraku į Havrą (tuo metu anglų vadintą ir Niuheivenu). Anglai pralaimėjo kilusį mūšį, maža to, juos išdavė hugenotų lyderis Liuisas de Burbonas (Louis de Bourbon), princas Kondė (de Condé), pasirašęs taikos sutartį su Kotryna ir Karoliu. Elžbieta buvo palikta už borto.

Po šios prancūzų pergalės keturi įkalinti prancūzų didikai patikėjo esantys laisvi, taigi pamėgino bėgti. Tik nubėgo netoli. Sučiupti maždaug už dvidešimties mylių jie vėl buvo įkalinti Londono Taueryje, ir šįsyk su jais buvo elgiamasi kaip su nusikaltėliais – juos privertė susimokėti pernelyg didelės sumas, taip pat išsipirkti drabužius ir nuosavybę.

Kalė ir Niuheivenas dabar buvo pats Elžbietos ir Kotrynos politinio mūšio dėl valdžios Europoje centras – bet šitą dvikovą laimės tik viena iš šių galingų moterų.

Trokmortonui kalint Sen Žermeno prie Lė pilyje, kapitonas La Salis (La Salle), ėjęs ambasadoriaus prižiūrėtojo pareigas, patarė kaliniui susisiekti su Anu de Monmoransi (Anne de Montmorency), Prancūzijos konetabliu ir įtakingu Kotrynos bei Karolio patarėju. Trokmortonas sutiko, Monmoransi, gavęs nušalintojo Anglijos ambasadoriaus laiškus, kuriuose pastarasis meldė audiencijos, taip pat sutiko ir 1563 m. spalio 1 dieną pakvietė anglą pietų.

Atrodė, viskas linksta į gera, tačiau nors pietūs ir buvo malonūs, joks Trokmortono prašymas nebuvo patenkintas;

kitaip tariant, audiencija pas Prancūzijos valdovus jam nebuvo suteikta ir neleista bendrauti su Elžbieta – bent jau oficialiai, – taigi visas jo susirašinėjimas su Anglijos karūna ir toliau buvo laikomas nusikaltimu savaime, net ir kaliniui užprotestavus, kad jo toks darbas.

Vadinasi, ištaisyti šį diplomatinį incidentą jis tegalėjo susirašinėdamas su Smitu. Kaip konkuruojantys ambasadoriai, kurių kiekvienas stengėsi pelnyti kuo daugiau Elžbietos palankumo, jiedu kurį laiką laikė vienas kitą varžovais, bet dabar jiems teko dirbti išvien savo pačių labui, o dar svarbiau – vardan Elžbietos reputacijos. O ji pageidavo, kad visoje Europoje ją, kaip ir jos tėvą Henriką VIII, labai gerbtų ar netgi jos bijotų.

Trokmortonas aprašė Smitui kalinimo Sen Žermene patirtį ir užsiminė kad „bokšto, kuriame esu laikomas, kambario sienos nukabinėtos gobelenais. Ryte lydimas trijų ar keturių sargybinių tik vienai valandai išeinu pasivaikščioti Sen Žermeno parke, o dieną man leidžia su saugotoju pasivaikščioti pastato galerijoje.“ Toliau jis atskleidė, kad greta jo kambario „yra didelė menė, kurioje galiu vaikštinėti visą dieną, ir kita mažesnė patalpa, skirta pietauti ir vakarieniauti. Kas vakarą apie šeštą valandą kartu su vienu iš tarnų esu užrakinamas savo kambaryje, o sargybinis atsigula ant čiužinio prie mano durų.“⁶ Gerbiamo ambasadoriaus nevertas gyvenimas.

Kai Trokmortonas pasiskundė Monmoransi dėl to, kaip su juo elgiamasi, ir priminė jam savo rangą, konetablis atsakė, kad „tai nėra oficialus įkalinimas; manykite, kad tai šioks toks atokvėpis nuo dvaro, kad apmąstytumėte savo

veiksmus“⁷. Trokmortonas įtūžo tai išgirdęs, bet nieko nebegalėjo pridurti. Susitikimas baigėsi be vilties, kad ambasadorius ir Prancūzijos karalienė motina galėtų susitaikyti.

Bet reikalas tuo nesibaigė.

Tuo metu buvo svarstoma apie galimas Marijos, Škotijos karalienės, ir Don Karlo, Ispanijos karaliaus Pilypo II sūnaus, vedybas. Smitas manė, kad jaunoji Marija gali sutikti su santuokos sąlygomis. Tačiau ši būtų kėlusį pavojų tiek Prancūzijai, tiek Anglijai, mat Europos galių žaidime būtų sustiprinusi Ispanijos padėtį, ir Kotryna su Elžbieta labai gerai tą suprato. Kotrynai buvo aišku, kad reikalingas kompromisas.

Galiausiai ji nurijo savo puikybę ir įtikino sūnų Karolį pripažinti Trokmortoną įgaliotiniu – paprasčiau tariant, pareigos jam būtų pažemintos ir laisvės jis vis tiek neatgautų, nes jo judėjimo laisvė buvo griežtai varžoma. Be Prancūzijos dvaro pritarimo Trokmortonas negalėjo keliauti po šalį ir lankyti įvairių dvarų, kaip buvo įpratęs. Vis dėlto galėjo pats stoti prieš Prancūzijos valdovus ir ginti savo poziciją, taip pat turėjo galimybę atlikti savo vaidmenį artėjančiose derybose.

Šaltą 1563 m. lapkričio pradžios rytą Trokmortonas susitiko su Smitu, lydimas „arkebuzininkų sargybos, kaip kalinys“. Kitą dieną jie abu buvo laukiami karalienės rezidencijoje Monso. Atvykę anglai po pietų buvo nulydėti pas Karolį. Karalienė nesitraukdama sėdėjo greta jaunojo karaliaus, o Smitas savo puolimą pradėjo nuo to, kaip „nepriimtina“ elgiamasi su jo kolega.⁸

Atsiliepdama Kotryna šūktelėjo:

– Jūs tik kartojate, ką jau daug sykių sakėte!

Jis nesudomino jos, tad abiem vyrams tuoj buvo liepta išeiti, taigi jie taip ir nepasinaudojo galimybe aptarti kitų svarbių klausimų.⁹

Trokmortonas dar nevisiškai užsitarnavo laisvę, bet tikėjo, kad ją atgaus. Galų gale ko gi dar gali imtis Prancūzijos valdovai, norėdami atsverti Ispanijos galią Europoje?

Betėjo mėnesiai, ir jokios pažangos nebuvo padaryta; Elžbieta su Kotryna ir toliau visais atžvilgiais nesutarė, o karalienėms ginčijantis dėl savo patikėtinių, vyrų gyvybės buvo pastatytos ant kortos. Ir Trokmortonas, ir prancūzų didikai vis dar kalėjo, tačiau Trokmortonui buvo suteikta specialių malonių: jam ne tik skirtos audiencijos, galiausiai buvo leista netgi oficialiai susirašinėti su Elžbieta.

Atėjo metas Anglijos karalienei imti vadžias į rankas.

Sužinojusi, kad Trokmortonui – kartu su jo sekretoriumi ir įgudusiu šifruotoju Džonu Somersu (John Somers) – pagaliau paskirta Kotrynos audiencija, Elžbieta įsakė Trokmortonui „neišsiduoti gavus mano nurodymą, bet ieškoti progos pasikalbėti su karaliene motina“ ir užtikrinti Prancūzijos, Anglijos ir Ispanijos taiką įtvirtinusios ir XVI amžiaus pirmos pusės Italijos karus užbaigusios 1559 metų Kato-Kambrezi sutarties ratifikavimą.

1564 metų vasario 14-ąją Kotryna atsiuntė Trokmortonui karietą. Jis buvo pakviestas atvykti į rūmus, lydimas kapitono La Salio. Trokmortonas ir Smitas kelias dienas diskutavo su įvairiais prancūzų slaptaisiais patarėjais, ir visi jie stengėsi užtikrinti taiką baigtį – bet visi žinojo, kad tikroji galia priklauso Elžbietai ir Kotrynai, o ne kuriam nors jų patikėtiniui.

Kotryna akivaizdžiai neketino grąžinti Elžbietai Kalė, bet ir prancūzų didikų išlaisvinimo, kaip ir pinigų, kuriuos Prancūzija turėtų sumokėti už Kalė, sumos, klausimas dar nebuvo išspręstas. Tad vasario 20–23 dienomis per visus susitikimus Trokmortonas nesiliovė derėtis su Kotryna.

Trokmortonas buvo aukštas skvarbių mėlynų akių vyras, visada vilkėdavo juodus apdarus, visiems primindamas savo religinius įsitikinimus. Jau vien iš pažiūros jis atrodė įspūdinga asmenybė, o dar buvo patyręs Anglijos karalienės patikėtinis. Tačiau, kad ir koks jis buvo charizmatiškas bei įspūdingas, jo asmeniniai ryšiai su hugenotais – Kalvino mokymu besivadovaujančiais prancūzų protestantais, kuriuos persekiojo katalikiškoji valdžia, – Kotrynos akyse pavertė jį Prancūzijos karūnos priešų, nors ji ir leido jam Tiudorų karalienės vardu tęsti derybas.

Per vieną iš audiencijų Kotryna pasiūlė „120 000 kronų už įkaitų laisvę“ – tai buvo įžaidimas žinant, kad pirmiau pažadėti 500 000 kronų, jeigu Kalė nebūtų grąžintas Anglijai.

– Karalienė nenori pinigų, ji trokšta sutarties ratifikavimo, – atsiliepė Trokmortonas.

– Jeigu ji dabar pat išleistų laisvėn keturis ponus, mano sūnus karalius padovanotų jai gražiausią savo turimą brangenybę, – ramiai atsakė Kotryna.

Suglumintas tokio pareiškimo Trokmortonas atsakė:

– Argi brangenybė gali kompensuoti Kato-Kambrezi sutarties ratifikavimą?¹⁰

Kotrynai pastaba nepadarė įspūdžio. Trokmortonui ir vėl buvo liepta išeiti.

Pasibaigus religiniam karui Prancūzija dabar vėl buvo

suvienyta – bent jau kol kas. Kuo toliau, tuo buvo aiškiau, kad anglams lieka mažai poveikio svirtų, juolab kad Kotryna griežtino savo poziciją. Karolis tesėjo žodį: davė jai laisvę valdyti šalį, o ji neketino nei nusileisti, nei palūžti. Jeigu anglai norėtų tęsti karą, jie prarastų daugiau negu Kalė – ir jie jau pralaimėjo lemiamą mūšį Niuheivene, kurį patys pageidavo pamiršti.

Kotrynos padėtis dabar buvo stipresnė, ir suteikusi Trokmortonui kitą audienciją ji jau žinojo, kad nenusileis – nė truputėlio.

Taigi 1564 m. balandžio 3-iąją Kotryna susitiko su Trokmortonu. Priėmė jį vieną, norėdama aptarti ir įkaitų, ir finansinius reikalus.

– Mano ponia, Anglijos karalienė, sutiko priimti 300 000 kronų, – pasakė Trokmortonas, pradėdamas naują nepabai-giamų derybų raundą.

– Šis pasiūlymas priimtinesnis už ankstesnįjį. Bet mes išgalime sumokėti tik 120 000 kronų. Neviršysime šios sumos, – tvirtai atsakė Kotryna.¹¹

Kitą dieną Trokmortonui buvo skirta dar viena audien-cija – ši užtruko tris valandas. Trokmortonas vėl užsiminė apie išmoką ir šį kartą sutiko nusileisti iki 250 000 kronų. Kai Kotryna ir vėl atsakė, jis nuleido sumą iki 200 000 kro-nų, į ką ji tučtuojau sureagavo, pateikdama savo įprastinį at-sakymą:

– Kaip jums jau sakiau, mes neviršysime 120 000 kronų.¹²

Trokmortonui neliko kitos išeities, kaip tik priimti šią sumą, galiausiai balandžio 6-ąją jis taip ir padarė. Elžbie-ta jam buvusi suteikusi šioms deryboms visus įgaliojimus

pasitikėdama, kad geriausiai Anglijos interesais jis rūpinsis iš širdies, kaip ir ji pati. Bet dabar iškilo kitas klausimas: kaip ši sąskaita bus apmokėta?

Kotryna pasiūlė sumokėti 60 000 kronų per šešias savaites po to, kai sutartis bus ratifikuota Doveryje „o dviem įkaitams, ponams Palezo ir de la Fertė, kadangi jie vedę ir jų skolos bus sumokėtos pirmiausia, bus leista grįžti į Prancūziją prancūzų laivu, atgabenusiu pinigų. Likę 60 000 kronų bus sumokėti po šešių savaitių Bulonėje arba Kalė ir išgabenti anglų laivu ir jų rūpesčiu.“¹³

Įžūlios jos sąlygos buvo priimtos. Džiūgaudama pasiekusi diplomatinę pergalę, Kotryna parašė savo ambasadoriui, Reno vyskupui, tarnavusiam Šventosios Romos imperijos imperatoriaus Ferdinando I dvare, esanti labai patenkinta derybų su Elžbieta rezultatais. Taigi, Londono Taueryje kalėję prancūzų didikai buvo išlaisvinti ir išsiųsti į Prancūziją, o Kalė liko prancūzams.

Kotryna šias pirmąsias rankų lenkimo varžybas prieš Elžbietą laimėjo.

O Trokmortonas, patyręs daugybę diplomatinių pažeminimų, turėjo vienintelį tikslą – grįžti į Angliją.

Pasirašydama taikos sutartį, Kotryna sutiko skirti Trokmortonui paskutinę audienciją ir paklausė, ar juodu su seru Tomu Smitu nenorėtų nueiti į bažnyčią padėkoti Dievui. Vyrai priėmė kvietimą ir „Trokmortonui žengiant karaliui iš kairės, o Smitui – karalienei iš dešinės, nužingsniavo į Katedrą.“¹⁴

Pagaliau 1564 m. balandžio 23-iają buvo paskelbta taika tarp Prancūzijos ir Anglijos ir „visur uždegti džiaugsmo

laužai“. Trokmortoną aplankė Paryžiaus pirklių prevo su ešvenais* bei miesto tarybos nariais ir apdovanojo „prieskoniais ir uogienėmis, kaip priimta pagal tokių laikų ir tokių progų paprotį“¹⁵. Šios dovanos tikriausiai paliko karčiai saldų skonį anglų ambasadoriaus burnoje.

Kariaudamos šį diplomatinį karalienių karą, ir Elžbieta, ir Kotryna sužinojo, kaip jiedviem viena kitos labai prireiks ateinančiais metais. Gal jos ir buvo varžovės, tačiau jas vienijo valdžia ir žavėjimasis viena kitos galia. Abi jos buvo drąsios ir protingos moterys, nepanašios į kitus to amžiaus valdovus – tai jas skaldė, tačiau drauge ir artino. Vis dėlto Elžbieta ir Kotryna niekada neleido sau pamiršti, kad jos – pirmiausia ir svarbiausia – yra viena kitos vertos varžovės. O pasaulis stebėjo laukdamas, ką jos darys toliau.

---

* Prevo – XVIII–XIX a. pirmos pusės Prancūzijos karaliaus domeno teismų pareigūnas; ešvenas – prevo padėjėjas. (*Čia ir toliau – vertėjos pastabos.*)

I DALIS

Kaip tarpama karalienėmis
1533–1558

I SKYRIUS

Meilė ir skandalai, 1533–1536

Ji ilgai laukė šio momento, ir štai – pagaliau – jis atėjo. Aukštai iškėlusį galvą ji giliai įkvėpė, pasiruošusi pasitikti savo likimą.

Ketvirtadienio popietė buvo šilta, ir ledi Ana Bolin (Anne Boleyn) netrukus ryškiai nudažyta brigantina turėjo išvykti iš Grinvičo rūmų. Apsupta savo rūmų damų ir lydima maždaug šimto panašių laivų, papuoštų stačiakampėmis ir trikampėmis herbinėmis vėliavomis, Ana niekada gyvenime nesijautė – ir neatrodė – prašmatniau. Ji žvalgėsi į aplinkui plytintį miestą, o virš Temzės skardėjo būgnai, trimitai ir fleitos.

Procesijai artėjant prie Londono Tauerio, patranka iššovė sveikinimo šūvį, o už oficialiųjų laivų ją sveikino daugiau nei du šimtai mažų laivelių. Ana nuostabų reginį stebėjo kupina baimingos pagarbos. Temzė buvo pilna laivų, oras skambėjo nuo džiaugsmingo klegesio, o būsimai Anglijos karalienei atvykus į miestą, kad pagaliau būtų karūnuota, triukšmas dar labiau sustiprėjo. Nors priešai ir skelbė, kad žmonės ją atstums, minios, pasitikusios Aną mieste, rodė visiškai ką kita. Londoniečiai ją rėmė – bent jau kol kas.

Pasitikęs Aną lordas kamerdineris nuvedė ją pas karalių Henriką VIII, laukusį krante. Jo pabučiuota ji atsisukusi pamojavo miniai – kuri plojo sveikindama naująją karalienę, – o paskui įžengė į Tauerį.

Dabar linksmybės jau visiškai įsisiūbavo, nors, tiesą sakant, vos prasidėjo; kadangi Anos karūnacija turėjo vykti tik sekmadienį, 1533 metų birželio 1-ąją, šventė tęsėsi dar kelias dienas. Moteris vylėsi ją būsiant tokią, kokią ir įsivaizdavo.

*

Gegužės 31-ąją, šeštadienį, nubudusi Ana pasiruošė oficialioms iškilmėms, tarp kurių buvo ir eisena nuo Tauerio iki Templio vartų. Ji vilkėjo karališką suknią, pasiūtą prancūzišku stiliumi, plaukai bangavo ant puikaus plono balto audinio apsiausto. Ant galvos ji dėvėjo kepuraitę su brangakmenių, tarp jų rubinų ir deimantų, vainikėliu.

Ana įsėdo į palankiną, „iš išorės ir vidaus išmuštą baltu satinu“, iš viršaus dengtą „auksu atausto brokato baldakimu“. Dvylika damų, taip pat vilkinčių auksu spindinčiais drabužiais, sekė įkandin būsimos karalienės, o visa procesija spindėjo ir žaižaravo prabanga. Karalienės motina sėdėjo kitame iškilmių vežimaityje, lydima Norfolko kunigaikštienės, kunigaikščio pamotės. Už jų dar dvylika jaunų damų jojo raitos, pasipuošusios „tamsiai raudono aksomo drabužiais“.

Toliau riedėjo trys paausutos kariatės, vežančios kitas didikes, už jų jojo dvidešimt ar daugiau raitų damų, vilkinčių juodo aksomo drabužiais. Safolko kunigaikštį, tą dieną ėjusį konsteblio pareigas, didįjį maršalą ir didįjį kamerdinerį lordą

Viljamą Hovardą (William Howard) bei jo brolių Norfolko kunigaikštį Tomą Hovardą (Thomas Howard) lydėjo eskvairai, dėvintys „šermuonėlių kailiu puoštas kepuraites“. Paskui juos sekė Prancūzijos ambasadorius Žanas de Dintevilis (Jean de Dinteville), o šalia jo – Kenterberio arkivyskupas Tomas Kranmeris (Thomas Cranmer), Venecijos ambasadorių lydėjo kancleris, o už jų žengė daugybė vyskupų ir kitų aukštųjų Anglijos lordų.¹ Atrodė, lyg visi didieji Europos vyrai būtų susirinkę Londone iškilmingai pagerbti ledi Anos.

Palei gatves, šia proga išklotas gobelenais ir auksiniu brokatu, būriavosi didžiulė minia, norėdama išvysti, kaip didžiulė procesija traukia į Vestminsterio salę, kurioje įvyks šventinis pokylis.

Rytojus turėjo išaušti didingas.

*

Birželio 1-ąją, per Sekmines, Aną Bolin turėjo karūnuoti Anglijos karaliene. Londono meras, oldermenai, šerifai ir tarybos nariai iš miesto į Vestminsterį išvyko septintą ryto, o būsima karalienė – jiems iš paskos apie pusę devynių.

Vestminsterio didžiojo altoriaus link ji žingsniavo vilkėdama puikų „apsiaustą ir purpurinio aksomo apdarą, papuoštą šermuonėlių kailiais“, jos tamsūs plaukai krito ant prabangaus apsiausto.² Prie didžiojo altoriaus žengiančios Anos šleifą nešė Norfolko kunigaikštienė, o jas lydėjo daug damų.

Prie altoriaus ją pasitiko Kenterberio arkivyskupas Tomas Kranmeris ir uždėjo Šv. Eduardo karūną – pagrindinę

Karūnos brangenybę, garsėjančią masyviais brangakmeniais. Ši svari karūna tik trumpai pabuvo ant moters galvos ir netrukus tolesnėms apeigoms buvo pakeista kita, daug lengvesnė, pagaminta specialiai šiai progai. Atlaikius mišias, ką tik karūnuotoji karalienė priėmė Sakramentą ir paaukojo priešv. Eduardo kapo.

Po ceremonijos Vestminsterio salėje įvyko karūnacijos iškilnių pietūs, kur visi šalies džentelmenai ir damos galėjo gerti ir valgyti, kiek geidė širdis.

Ana oficialiai tapo Anglijos karaliene, nepaisant visų bėdų, kurias tiek Anglijoje, tiek žemyne sukėlė jos santuoka su Henriku VIII, nes jo skyrybų atgarsiai nuaidėjo per visą Europą.

Iš tiesų daugelis priešų jau buvo nukreipę akis į Aną ir rezgė planus, kaip ją sužlugdyti. Iš tikrųjų ji teturėjo vos keletą sąjungininkų, iš jų Prancūzijos karalių Pranciškų I, kuris, nors ir šiek tiek abejojo dėl jaunavedžių, bet parodė juos palaikantis ir nusiuntė bajorą, vardu Žiuljenas įteikti Anai vedybų dovaną – „puikų prabangų palankiną ir tris mulus su puošniomis gūniomis“³.

*

Po kelių mėnesių, vieną vasaros dieną, Justas Šapiui (Eustace Chapuys), Šventosios Romos imperatoriaus Karolio V ambasadorius Anglijos dvare ir vienas iš aršiausių Anos priešų, paprašė Henriko VIII audiencijos. Tačiau ambasadoriui nepasisekė: karalius negalėjo jo priimti – buvo išvykęs į savo rezidenciją, mat jo gydytojas ir kai kurie karališkieji šeimynykščiai sirgo mirtina „prakaito liga“. Taigi Šapiui teko mėgautis

Vinčesterio vyskupo Stiveno Gardinerio (Stephen Gardineri) bei vyriausiojo sekretoriaus Tomo Kromvelio (Thomas Cromwell) pramogomis (ir medžioklės bei puotų linksmybėmis). Šie pasinaudojo proga žodžiu kitu aptarti pastarąsias vedybas.

– Šventosios Romos imperijos imperatorius, ir Ispanijos karalius, jūsų valdovas, ir popiežius galiausiai pritarė skyryboms, – įsitikinęs tarė Kromvelis, turėdamas omenyje Henriko pirmąsias vedybas su Kotryna Aragoniete, nutrauktas tam, kad karalius galėtų vesti Aną.

Tačiau Šapiui nelabai juo patikėjo.

– Raginu jus įtikinti karalių grįžti į teisingą kelią, – tik atsakė jis.

Kromvelis padėkojo jam už patarimą, užtikrindamas ambasadorių, kad daugiau diskusijų įvyks karaliaus Taryboje ir kad Tarybos nariai „palankiai nusiteikę“ Karolio V atžvilgiu. Visi sutarė, kad reikia palaikyti gerus tautų santykius.

Bet Šapiui jau neabejojo, kad Henrikas suprato savo klaidą; Šapiui akimis, tai kad praėjus vos keliems santuokos mėnesiams karalius leidžia laiką ne su Ana, regis, užsiima kitais reikalais, galėjo reikšti tik viena: jis „pradėjo apgailėstauti“⁴.

Kromvelis pakvietė Šapiui į dar vieną medžioklę, numatyta Henrikui po dviejų dienų grįžus į dvarą, ir suteikė ambasadoriui vilties, kad viskas bus išspręsta, o Karolio V tetos Kotrynos Aragonietės įžeidimas greitai bus užglaištytas. Tačiau Ana laukėsi, ir tai viską tik sujaukė. Paprastai išspręsti šias prieštaringas vedybas nebuvo kaip.

Praėjo mėnuo, o dėl to, kad Ana Bolin laukėsi, visos šalys jautė tik dar didesnę spaudimą. Henrikas konsultavosi

su įvairiausiais gydytojais bei astrologais ir visi jam tvirtino, kad karalienė laukiasi sūnaus, kurio jis žūt būt troško ir kurio Kotryna Aragonietė negebėjo jam padovanoti.

Bet pranašystės buvo klaidingos.

1533-ųjų rugsėjo 7-ąją popiet tarp trečios ir ketvirtos valandos Ana pagimdė dukterį ir kitą trečiadienį įvyko naujagimės princesės krikštynos.

Visi susirinko į Brolių observantų vienuolyno bažnyčią, ir jos navoje buvo pristatyta mažylė Elžbieta, o visi po du žengė į priekį ją pripažindami: Londono piliečiai, bajorai, skvairai, kapelionai, oldermenai, meras, karaliaus Taryba, tada baronai, vyskupai ir grafai. Esekso grafas laikė „paukuotus dubenis“, Ekseterio markizas nešė gryno vaško žvakę, Dorseto markizė laikė druską, o ledi Marija Hovard (Mary Howard) nešė sunkią perlais ir brangakmeniais gausiai išpuoštą bei išsiuvinėtą krikšto skraistę.

Senyvo amžiaus, bet gerbiama Norfolko kunigaikštienė Agnesė Hovard (Agnes Howard) nešė princesę, susuptą į purpurinio aksomo mantiją, o ilgą jos šleifą laikė Elžbietos senelis iš motinos pusės Tomas Bolinas (Thomas Boleyn), pirmasis Viltšyro grafas. Čarlzas Brandonas (Charles Brandon), pirmasis Safolko kunigaikštis, ir Tomas Hovardas (Thomas Howard), trečiasis Norfolko kunigaikštis, stovėjo abipus kunigaikštienės, o Londono vyskupas Džonas Stokslis (John Stokesley) krikštijo princesę.

Kenterberio arkivyskupas Tomas Kranmeris (Thomas Cranmer) buvo paskelbtas krikštatėviu, o Norfolko kunigaikštienė ir Dorseto markizė Margarita Voton (Margaret Wotton) įvardytos krikštamotėmis.

ESTELLE PARANQUE (Estelė Parank) – istorikė, rašytoja, dokumentinių istorinių filmų kūrėja, tyrinėjanti XVI–XVII a. Europos monarchų, diplomatijos ir kilmingų moterų istoriją. Išleido dvi atskiras studijas apie garsias valdoves – Elžbietą I ir Kotryną Mediči, – šiuo metu rašo apie Anne Boleyn. Knyga „Kraujas, ugnis ir auksas“ verčiama į daugelį kalbų ir yra pirmoji autorės knyga, išleista lietuvių kalba.

XVI a. susiskaldžiusioje, patriarchalinėje Europoje į valdžią iškilo dvi moterys. Elžbieta I, karalienė mergelė, viena pati valdė didžiulę karalystę, o Kotryna Mediči – neoficiali, bet labiau patyrusi valdovė – savo vaikų vedybomis formavo Europos dinastijas. Apie šias dvi įžvalgas ir galingas valdoves, apie jų įtaką ir palikimą rašyta daug, bet apie sudėtingus jų santykius – trisdešimties metų draugystę, konkurenciją ir konfliktus – papasakota mažai.

Knygoje „Kraujas, ugnis ir auksas“ E. Paranque į šias Renesanso moteris pažvelgia visai kitaip – viena kitos akimis. Remdamasi jų laiškais ir naujausiais tyrimais autorė atskleidžia, kokiais painiais keliais joms teko žengti, kaip jos turėjo laviruoti tarp prieštaringų politinių, religinių ir socialinių tikslų ir drauge išlaikyti dar nematytą valdžią galingiausiose to meto Europos valstybėse. Jų likimas ir gyvenimas buvo skirtingi, bet per trisdešimt metų neatsiejamai susipynė. Nors politikos smarkiai supriešintos, jiedvi žavėjosi viena kita ir per kruvinausius mūšius, ir taikos laikotarpiais, bet niekada nepamiršo esančios lygiavertės varžovės.

Ši knyga – tai pasakojimas apie nepralenkiamą įžvalgumą, apie meilę ir konkurenciją, karą ir išmintį. Bet svarbiausia – apie drąsą ir pasiaukojimą, kurių reikia moteriai užsitikrinti valdžią ir išlaikyti ją šiurkščiam vyrų pasaulyje.

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt